

Стафійчук Вероніка Віталіївна, курсант ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – **Воробйова Ганна Юріївна**, доцент кафедри військової журналістики ВІКНУ імені Тараса Шевченка, кандидат політичних наук

БАЛАНС МІЖ СВОБОДОЮ СЛОВА ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ: ОПТИМІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІА В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ (НА ПРИКЛАДІ НАКАЗУ № 73)

У сучасній правовій парадигмі України інформація остаточно перетворилася з класичного інструменту комунікації на стратегічний оборонний та безпековий ресурс. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України забезпечення інформаційного суверенітету є невід’ємною складовою захисту державної незалежності та територіальної цілісності. За таких обставин дилема між професійним обов’язком представників засобів масової інформації «розповісти все, як є» та громадянською відповідальністю «не нашкодити силам оборони» перейшла з виключно етичної площини у площу суворого нормативно-правового регулювання. Особливої гостроти це питання набуває під час регламентації діяльності воєнних кореспондентів безпосередньо в зоні ведення бойових дій та на прифронтових територіях, де конституційне право на свободу слова стикається з імперативними вимогами воєнної доцільності, збереження життя військовослужбовців і захисту державної таємниці.

Юридичним фундаментом, що адаптував правовий статус журналіста з класичного «вільного спостерігача» до безпосереднього суб’єкта інформаційних правовідносин, чия діяльність прямо інтегрована в загальну систему національної безпеки, став Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 від 3 березня 2022 року. Зазначений підзаконний нормативно-правовий акт не просто запровадив додаткові обмеження для медіаспільноти, а фактично легалізував та впорядкував діяльність цивільних журналістів в умовах правового режиму воєнного стану. Через інститут обов’язкової акредитації держава та військове командування формують особливий деліктно-правовий зв’язок із кореспондентом. Отримуючи верифікований статус, медійник набуває право на законний доступ до військових об’єктів та підрозділів, водночас беручи на себе чітко визначені юридичні зобов’язання щодо нерозголошення інформації з обмеженим доступом.

Найбільш дискусійним та показовим інструментом адміністративно-правового регулювання у межах Наказу № 73 виступає трирівнева система зонування територій – поділ на «зелену», «жовту» та «червону» зони. З погляду теорії права – це класичний приклад гнучкого адміністративного інструментарію, за якого обсяг процесуальних прав суб’єкта безпосередньо залежить від динаміки безпекових ризиків на конкретній ділянці фронту. Заборона роботи цивільних медіа в «червоній зоні» є абсолютно виправданим обмеженням, що має на меті захист життя як самих журналістів, так і особового складу ЗСУ.

Проте практична реалізація цього механізму виявила низку системних колізій, які потребують комплексної оптимізації:

1. Інформаційний вакуум: Тотальна закритість певних ділянок фронту для вітчизняних та міжнародних верифікованих медіа подекуди створює брак оперативного контенту, який миттєво заповнюється ідеологічними чутками та скоординованими ворожими ІІСО.

2. Невизначеність критеріїв: Механізм зміни статусу зон та надання допуску часто має ознаки надмірних дискреційних повноважень військового командування на місцях, що породжує суб’єктивізм у прийнятті рішень.

Оптимізація цього процесу має рухатися не шляхом хаотичного послаблення контролю, а через чітку нормативну деталізацію правил. Необхідно запровадити прозорі критерії та часові межі для перегляду безпекових зон, розширити практику роботи медіагруп у супроводі кваліфікованих офіцерів прес-служб, а також стандартизувати алгоритми взаємодії між редакціями та органами військового управління.

Окрім суто адміністративних регламентів Наказу № 73, над професійною діяльністю медійників тяжіє суворий «дамоклів меч» кримінального законодавства – ст. 114-2

Кримінального кодексу України, яка криміналізувала несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших військових формувань. В епоху тотальної цифровізації, розвитку OSINT-технологій та секундного розповсюдження даних через соціальні мережі, традиційна журналістська оперативність, яка завжди вважалася головною професійною чеснотою, трансформувалася у чинник підвищеного правового та безпекового ризику. Сучасний воєнний кореспондент уже не може керуватися виключно ліберальним принципом «дозволено все, що не заборонено». Війна диктує жорстку зворотну парадигму: «що не дозволено офіційним документом – те апріорі заборонено до публікації». Будь-яка спроба стати першоджерелом чутливої інформації, навіть зафіксованої на власні очі, без верифікації військовими органами тягне за собою пряму кримінальну відповідальність.

Отже, трансформація правового регулювання інформаційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану продемонструвала вимушений, але необхідний перехід від ліберальної моделі функціонування медіа до моделі безумовного пріоритету національної безпеки. Подальша оптимізація положень Наказу Головнокомандувача ЗСУ № 73 має відбуватися в синергії з удосконаленням підготовки кадрів безпекового сектору, зокрема офіцерів стратегічних комунікацій та пресслужб. Держава має створити такі правові умови, за яких жорсткий та ефективний військовий контроль не нівелюватиме свободу слова як фундаментальну демократичну цінність, а виступатиме надійним щитом для захисту інформаційного суверенітету та національних інтересів України.

Список використаних джерел

1. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на період дії правового режиму воєнного стану: Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 3 берез 2022 р. № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/m_media/nakaz_73.pdf
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Степаненко Богдан Олександрович, курсант ДДУВС

Науковий керівник – **Юр'єв Денис Сергійович**, старший викладач кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України ДДУВС

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цифровізація суспільного життя та масштабне застосування інформаційних технологій зумовили те, що електронні докази перетворилися на один із ключових інструментів доказування у кримінальному провадженні. В умовах воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1], значення електронних доказів багаторазово зросло: вони нерідко є єдиним доступним джерелом відомостей про обставини злочину, зокрема у провадженнях щодо воєнних злочинів, державної зради, колабораційної діяльності. Водночас нормативне регулювання отримання та використання таких доказів у КПК України залишається неповним, що породжує суттєві практичні труднощі.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (далі – КПК України) не виокремлює електронні докази в самостійну процесуальну категорію [2]. Відповідно до ст. 84 КПК України доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження [2]. Електронні докази в судовій практиці найчастіше кваліфікуються як різновид документів у розумінні ст. 99 КПК України, відповідно до якої оригіналом електронного документа є сам документ, а також його відображення, якому надається таке саме значення, що й документу [2]. Закон України «Про електронні документи та електронний